

Дуйловський О. В.

*(управління Південного територіального
командування внутрішніх військ МВС України)*

Шалгунова С. А.

*кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.343

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОЗНАКИ ВИКОНАННЯ НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на виконання наказу чи розпорядження як обставини, що виключає злочинність діяння, її кримінально-правові ознаки та їх зміст.

***Ключові слова:** виконання наказу або розпорядження, наказ, розпорядження, командир, начальник, ознаки виконання наказу чи розпорядження.*

Постановка проблеми. В теорії вітчизняного кримінального права існує декілька обставин, що виключають злочинність діяння. Однією із них є така виконання наказу або розпорядження. Дана обставина за зовнішніми ознаками, як і інші обставини, що виключають злочинність діяння, містить певні ознаки, що дозволяють віднести її саме до даного кримінально-правового інституту, зокрема, це: відсутність суспільної небезпечності, а навпаки, - наявність суспільної корисності, правомірність та спрямованість на захист охоронюваних кримінальним законодавством суспільних відносин.

Вперше така обставина з'явилася у вітчизняному кримінальному законодавстві у 2001 році. Законодавець формулює дану кримінально-правову норму у ст. 41 КК України як «Виконання наказу або розпорядження». Згідно ст. 41 КК України «Дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження». Таким чином, зміст та обстановка, за яких ця обставина може мати місце, і потребує уваги, на наш погляд.

Обрана тема дослідження виконується в межах тематики наукових досліджень кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, і відповідає тематиці кримінологічних досліджень в Україні, Пріоритетним напрямом наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України від 29.07.2010 р. № 347), Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. та рекомендацій Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України.

Метою даного дослідження є аналіз думок вітчизняних та зарубіжних авторів щодо кримінально-правових ознак виконання наказу або розпорядження як обставини, що виключає злочинність діяння.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної про-

блеми. Вивчення обставин, що виключають злочинність діяння, привертало увагу вчених в усі часи. На різних стадіях розвитку цивілізованого суспільства розуміння змісту таких обставин, їх відмежування від протиправних діянь попередження постійно змінювалося, удосконалювалося. До вказаних проблем зверталися М.М. Таганцев, М.Н. Гернет, С.П. Ординський, І.Т. Тарасов, Е.Н. Тарновський, Г.С. Фельдштейн, І.Я. Фойницький, М.П. Чубинський та інші. Роботи зазначених авторів стали передвісниками та підґрунтям проведення сучасних кримінально-правових досліджень такими авторами, як Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, В.Ф. Антонов, Ю.В. Баулін, М.І. Бажанов, Н.П. Берестовий, В.А. Блінніков, П.А. Воробей, В.К. Грищук, В.П. Діденко, С.А. Домахін, О.О. Дудоров, М.Д. Дурманов, В.Л. Зуєв, С.Г. Келіна, В.М. Козак, Т.П. Кудлай, О.М. Литвак, П.С. Матишевський, Є.Я. Немировський, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, А.А. Музика, В.І. Осадчий, М.І. Панов, М.М. Паше-Озерський, С.В. Пархоменко, А.М. Ришелюк, М.М. Розін, І.І. Слуцький, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, М.М. Турецький, І.С. Тишкевич, В.І. Ткаченко, Т.Г. Шавгулідзе, С.Д. Шапченко, М.Д. Шаргородський, М.Я. Якубович, С.С. Яценко та інші. Вагомий внесок у розробку проблемних питань регулювання обставин, що виключають злочинність діяння, внесли М.В. Анчуков, Я.М. Брайнін, Г.В. Бушуєв, М.С. Гринберг, І.А. Гельфанд, О.А. Герцензон, В.О. Глушков, К.О. Гориславський, П.С. Дагель, С.І. Дячук, А.М. Красиков, М.Й. Коржанський, О.М. Костенко, А.А. Піонтковський, Е.П. Побігайло та інші юристи. Однак, питанням розгляду виконання наказу чи розпорядження присвячено мало уваги, тому ми й звертаємося до них.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний законодавець сформулював розглядувану нами обставину у ст. 41 КК України як «Виконання наказу або розпорядження». Аналіз досліджуваної обставини, на наш погляд, необхідно розпочинати з визначення використовуюваного законодавцем терміну «наказ». В тлумачних словниках української та російської мови наказ має схожі тлумачення, хоча і з певними відмінностями: 1) офіційне розпорядження органу влади, керівника [1, с. 512]; 2) офіційний документ, в якому викладається розпорядження, постанова і т. ін. військового начальника, керівника установи, підприємства, організації і т. ін.; 3) розпорядження, постанова, вказівка і т. ін. [2, с. 564]; 4) акт керівника органу державного управління, держаної установи, комерційної організації, що містить обов'язкові для певного кола осіб установки; 5) в збройних силах – письмове чи усне розпорядження начальника підлеглим, що є для них законом; 6) біржевий термін, що означає доручення укласти угоду, яку клієнт дає брокеру [3, с. 496]; 7) офіційна вказівка, що підлягає неухильному виконанню [4, с. 592]; 8) «завещанье, отказная» [5, с. 246]; 9) розпорядчий документ, що видається керівником підприємства, установи, організації, на правах єдиноначальності, або іншою посадовою особою у межах її компетенції; 10) військовий наказ – обов'язкова до виконання вимога (команда) командира (органу військ, управління) про вчинення чи невчинення підлеглими якоїсь дії по службі [6, с. 33].

У цілому ряді нормативних актів, якими регламентується порядок про-

ходження окремих видів державної служби, є визначення даного поняття. Так, при визначенні наказу як однієї із умов військової служби він визначається як розпорядження командира (начальника), звернене до підлеглих і потребує обов'язкового виконання певних дій, дотримання тих або інших правил і встановлює який-небудь порядок, положення. Формою віддання наказу згідно статутів військової служби може бути усна чи письмова. Крім того, для віддання наказу можуть бути використані технічні засоби зв'язку для передачі наказу на певну відстань. Такий наказ віддається одному військовослужбовцеві або групі. В якості засобів зв'язку на сьогоднішній день можуть бути використані як мало використовувати, так і більш сучасні: засоби стаціонарного або мобільного зв'язку (телеграф, телетайп, рація, селектор, комутатор, телефон, айфон), комп'ютерні мережі (офіційні сайти військових частин та управлінь різного рівня, електронна пошта, особисте спілкування через комп'ютерні програми «Скайп» та ін.), пошта.

Однак, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій та активне їх використання при організації сучасної військової служби, письмова форма віддання наказів залишається найбільш поширеною. Наказ, відданий у письмовій формі є основним і головним правовим актом, що є службовим документом, має розпорядницький характер, видається у сфері військового управління, підтверджує правила та право єдиноначальності командирів різних рівнів (військових частин, військових об'єднань, військових управлінь, військових командувань). Що ж стосується наказу, що віддається в усній формі, то він може віддаватися військовими начальниками будь-якого рівня: від командира відділення до командувача. Так, у військовій енциклопедії зазначається, що військові накази віддаються всіма командирами (начальниками) [7, с. 607].

Крім того, у ст. 4 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України закріплено, що наказ є формою реалізації службових повноважень особи начальницького складу, згідно з якими визначаються мета і предмет завдання, строк його виконання та відповідальна особа, якій належить його виконати [8]. Таким чином, наказ є визначена законом форма доведення командиром (начальником) завдань до підлеглих по приватних питаннях. Накази повинні бути законними, зрозумілими і виконуватися беззаперечно, точно та у визначений строк [8]. У Загальних положеннях Дисциплінарного статуту митної служби України зазначається, що розпорядження чи наказ, яким ставиться завдання посадовій особі митної служби, є формою реалізації службових повноважень прямого керівника, згідно з якими він визначає мету і предмет завдання, строк його виконання та відповідальну особу, якій належить його виконати [9-11].

В інших відомчих нормативних актах правоохоронних органів України даються в цілому аналогічні визначення наказу.

Наука вітчизняного кримінального права не розкриває поняття «наказ» і «розпорядження», що використовуються при формулюванні кримінально-правової норми, передбаченої ст. 41 КК України. Ці терміни не є суто кримінально-правовими, і їх визначення, тлумачення, як ми уже розглянули, даються в інших законодавчих актах.

Особливості віддання наказів можна з'ясувати на підставі аналізу військових статутів. Накази віддаються, як правило, в порядку підпорядкованості, тобто, від безпосереднього військового начальника – його безпосередньому підлеглому військовослужбовцю. За крайньої потреби командир (начальник), старший за службовим становищем, ніж безпосередній начальник, може віддати наказ підлеглому, минаючи його безпосереднього начальника, про що повідомляє безпосереднього начальника підлеглому чи наказує підлеглому особисто доповісти своєму безпосередньому начальникові. Наказ можна віддавати одному чи групі військовослужбовців усно або письмово, у т. ч. з використанням технічних засобів зв'язку. Наказ повинен бути сформульований чітко і не може допускати подвійного тлумачення [12].

Щодо думок вчених з цього приводу, то вони неоднозначні на відміну від положень нормативних актів. Так, наказ – це заснована на законі або іншому нормативному акті вимога органу влади або особи, наділених владними повноваженнями, про здійснення або не здійснення яких-небудь дій, звернене до особи (осіб), і вимога, що пропонує це виконати [13, с. 6-7]; акт управління, що має юридично владний характер, видаваний у рамках компетенції посадових осіб і який має обов'язкову силу для суб'єктів, яким він адресований [14, с. 11]; у загальнішому значенні наказ і розпорядження – слова-синоніми, і являють собою офіційне розпорядження органу влади, посадового начальника (військового начальника, керівника установи). Право на віддання наказу має належна посадова особа, положення про яку наділяє її владними функціями [15]; це різновид відносин, заснована на законі або підзаконних актах вимога про виконання яких-небудь дій від особи, наділеної владними повноваженнями, до особи, зобов'язаної її виконати [16, с. 66; 17, с. 283; 18, с. 3; 19, с. 3-4]; вимога розпорядчого характеру органу управління, а так само особи, якій надано владні повноваження, про вчинення або не вчинення певних дій іншою особою чи визначеним колом осіб, на яких покладено обов'язок виконувати цю вимогу [20, с. 7]. Шляхом класифікації термінів – владних приписів, визначив їх зміст П. Левін. Він під наказом або розпорядженням розуміє: 1) формальні акти; 2) акти, що стосуються організації роботи органу; 3) накази й розпорядження по питанню, що входить у виняткову компетенцію керівника; 4) накази й розпорядження по питанню, що перебуває в компетенції державного органу без конкретизації компетентної посадової особи; 5) накази й розпорядження керівника по питанню, що входить у виняткову компетенцію підлеглому працівника [21, с. 32].

Наведений перелік визначень наказу й розпорядження не є вичерпним і його можна продовжувати. Однак зазначених пропозицій достатньо для того, щоб вказати на загальні риси, виділені при їх визначенні. По-перше, вказується на обов'язковість виконання вимог. По-друге, вказується на повноваження однієї особи віддавати ці владні розпорядження й обов'язок іншої особи виконувати їх. Крім того, висловлена думка про те, щоб наказ або розпорядження відповідали вимогам закону.

Таким чином, що при визначенні понять наказу та розпорядження, у

першу чергу, варто усвідомити їх юридичну природу. Для цього необхідно зупинитися на ролі та місці наказів і розпоряджень у механізмі правового регулювання. У теорії держави й права визнано, що вплив на суспільні відносини здійснюється за допомогою механізму правового регулювання, елементами якого є: юридичні норми, нормативно-правові акти, акти офіційного тлумачення, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації права, правозастосовні акти, правосвідомість і режим законності [22, с. 277].

Звернемо увагу на акти застосування права. Ними є індивідуалізовані владні приписи, спрямовані на регламентацію суспільних відносин. Це акти (як дії, так і документи) індивідуалізованого правового регулювання. Хоча в більшості випадків реалізація права здійснюється громадянами без втручання держави, є сфери діяльності, де воно необхідно. Однією із таких галузей є державна служба, оскільки відносини й зв'язки між державними органами й посадовими (службовими) особами усередині державного апарату здебільшого мають характер влади й підпорядкування. Названі правові відносини включають як обов'язковий елемент владне рішення, тобто акт застосування права.

Під ним (актом застосування права) розуміється правовий акт компетентного органу або посадової особи, виданий на підставі юридичних фактів і норм права, що визначає права, обов'язки або міру юридичної відповідальності конкретних осіб [22, с. 402; 23, с. 340]. Різновидами актів застосування права і є накази або розпорядження. Причому, відразу ж відзначимо, що дані поняття можуть бути використані у двох значеннях: як підзаконний нормативний акт управління і як акт застосування права. Так, у Великій Радянській енциклопедії вказується про наказ, що є актом управління, видаваний керівниками міністерств, відомств, відділів і управлінь виконкомів місцевих Рад, а також керівників підприємств, установ, організацій. Право видання наказу названими керівниками визначається Конституцією СРСР, Конституціями союзних республік, Положеннями про Міністерство, головне управління й т. ін. За своєю юридичною природою наказ може бути нормативним актом (як правило, наказами міністрів, керівниками установ затверджуються положення, інструкції) і актом застосування права (про призначення на посаду, про встановлення планових завдань) [24, с. 575]. Ми вважаємо, що в досліджуваній нами ст. 41 КК України терміни «наказ» і «розпорядження» застосовуються саме як різновиди актів застосування права, які мають суворо індивідуальний, а не загальнообов'язковий характер.

Коли при аналізі ст. 41 КК України говорять про наказ або розпорядження, то виділяють їх ознаки. Наприклад, В.І. Михайлов визначив їх у такий спосіб: 1) наказ повинен являти собою вимогу, засновану на законі або підзаконних актах; 2) наказ є владною вимогою або виходить від особи, наділеної владними повноваженнями; вимога пред'являється особою, наділеною владними повноваженнями; вимога пропонує виконання яких-небудь дій [16]. Д.В. Веденін говорить про наступні ознаки наказу, що розуміється ним як родове поняття для інших актів управління: 1) наказ – вимога, заснована на законі або іншому нормативному акті; 2) вимога ви-

ходить від органу влади або від особи, наділеної владними повноваженнями; 3) вимога пропонує зробити певні дії або утриматися від їх вчинення; 4) вимога звернена до особи (осіб); 5) вимога пропонує його виконати; 6) обов'язок виконати наказ виникає у особи в силу її професійної або службової діяльності, або у випадку виникнення ситуаційних відносин підпорядкованості [19, с. 7-8].

Дважаємо, що при встановленні ознак понять наказу та розпорядження, також варто виходити з їх юридичної природи. Як ми уже відзначали, накази й розпорядження – це акти застосування права. Для всіх актів застосування права властиві наступні специфічні риси або ознаки, виділені в спеціальній літературі.

По-перше, вони видаються компетентними органами або посадовими (службовими) особами, в основному в системі державної служби. Однак, вони можуть бути видані й іншими органами (наприклад, органами місцевого самоврядування, комерційними структурами, юридичними особами суб'єктів господарювання й т. ін.). По-друге, правозастосовні акти носять індивідуальний характер і завжди адресовані певним особам. По-третє, акти застосування права спрямовані на реалізацію вимог юридичних норм і конкретизують загальні приписи норм права стосовно до певних ситуацій і осіб, і виконують таким чином функції індивідуального регулювання. По-четверте, реалізація правозастосовних актів забезпечена державним примусом. Акт застосування права – це документ, що є підставою для використання державних примусових заходів у разі їх невиконання чи неналежного виконання. Дослідниками також виділяється і п'ята специфічна ознака акту застосування права, із чим й ми згодні, про те, що він (акт застосування права) має певну, установлену законом форму: наказу, рішення, вироку, розпорядження. У чинному законодавстві нерідко вказуються спеціальні реквізити для даного виду актів (наприклад, вироків і рішень суду) [23, с. 338-339].

Інтерпретація й застосування зазначених ознак актів застосування права щодо змісту ст. 41 КК України обґрунтовано дозволяють виділити наступні ознаки наказу й розпорядження: 1) це певна вимога – виконати певні дії чи утриматися від їх вчинення під час виконання службових обов'язків; 2) ця вимога виходить від компетентного органу чи службової особи; 3) це вимога начальника до підлеглого; 4) ці вимоги впливають із відносин підпорядкованості й субординації між особами й органами; 5) ці вимоги носять владний характер і тому забезпечені певною примусовою юридичною силою; 6) оформлення цих вимог відбувається за встановленою формою й видаються начальником у межах його компетенції; 7) така вимога має певний порядок її пред'явлення [25, с. 48-49].

У зв'язку з вищевикладеним ми не можемо погодитися з точкою зору В.В. Арестова, який під наказом і розпорядженням має на увазі складний юридичний факт, що складається з п'яти елементів: 1) діючий нормативний акт, що визначає компетенцію начальника; 2) діючий нормативний акт, що визначає компетенцію підлеглого; 3) діючий нормативний акт, що підводить особу в ранг начальника; 4) юридичні дії (юридичні акти й протиправні

дії), що підводять особу в ранг підлеглого; 5) провідна вказівка начальника підлеглому [18, с. 14].

На наш погляд, у цьому випадку автор необґрунтовано сукупність юридичних фактів, на підставі яких і видається владний припис компетентного органу у вигляді наказу або розпорядження, включає в саме поняття «наказ» і «розпорядження». Більше того, цілком обґрунтовано в науковій літературі вказується на те, що акт застосування права сам є елементом складного юридичного факту, без якого не може бути реалізована конкретна правова норма [23, с. 382]. Ідучи від однієї із основних ознак акту застосування права - його індивідуальності, автор зараховує до числа наказів і розпоряджень також і посадові інструкції, Укази Президента (без уточнення вимоги про обов'язковість їх індивідуального характеру) [18, с. 15].

Таким чином, можна зробити **висновки** щодо кримінально-правового розуміння виконання наказу або розпорядження як однієї із обставин, що виключає злочинність діяння як такої, що має цілком правомірний характер, **Обов'язковими ознаками виконання наказу або розпорядження** (ст. 41 КК України) в їх кримінально-правовому розумінні є наступні: 1) це певна вимога – виконати певні дії чи утриматися від їх вчинення під час виконання службових обов'язків; 2) ця вимога виходить від компетентного органу чи службової особи; 3) це вимога начальника до підлеглого; 4) ці вимоги впливають із відносин підпорядкованості й субординації між особами й органами; 5) ці вимоги носять владний характер і тому забезпечені певною примусовою юридичною силою; 6) оформлення цих вимог відбувається за встановленою формою й видаються начальником у межах його компетенції; 7) така вимога має певний порядок її пред'явлення. Що ж стосується ознак, що дозволяють відмежувати виконання наказу або розпорядження від дисциплінарного проступку чи порушення інших норм військовослужбовцями під час проходження військової служби, то ці питання потребують самостійного й ґрунтовного вивчення.

Бібліографічні посилання

1. Словарь русского языка. В 4 т. - М., 1959. - Т.3.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003.
3. Барихин А.Б. Большой юридический энциклопедический словарь. – М.: Книжный мир, 2002. – 720 с.
4. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
5. Даль В.И. Большой иллюстрированный толковый словарь русского языка: современное написание : ок. 1500 ил. / В. И. Даль. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 349, [3]с.: ил.
6. Юридична енциклопедія. У 6-ти томах. – Том 4 «Н-П». – К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2002. – 720 с
7. Военная Энциклопедия: В 8 т. - М., 2002. - Т. 6.
8. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: затв. Законом України від 22.02.2006 р. № 3460-IV (зі змін. та доп.).
9. Про Дисциплінарний статут митної служби України: Закон України від 06.09.2005 р. N 2805-IV.
10. Дисциплінарний статут Державної служби спеціального зв'язку та захисту ін-

формації України: затв. Законом України від 04.09.2008 р. N 373-VI.

11. Дисциплінарний статут служби цивільного захисту: затв. Законом України від 5.03.2009 р. N 1068-VI.

12. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: затв. Законом України від 24.03.1999 р. N 548-XIV.

13. Григенча В.Я. Уголовно-правовые проблемы исполнения приказа: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. - Екатеринбург, 1997.

14. Старостина Ю. Обязательность приказа как обстоятельство, исключяющее преступность деяния // Законность. - 2000. - № 4. - С. 9-14.

15. Дисциплінарний статут Збройних Сил України: затв. Законом України від 24.03.1999 № 551-XIV.

16. Михайлов В.И. Нормативное регулирование исполнения приказа и некоторые вопросы уголовного права // Государство и право. - 1996. - № 12. - С. 65-69.

17. Уголовное право. Общая часть. - М., 1998.

18. Арестов В.В. Уголовно-правовые проблемы исполнения приказа или распоряжения как обстоятельства, исключяющего преступность деяния: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Саратов, 1999.

19. Веденин Д.В. Исполнение приказа или распоряжения как обстоятельство, исключяющее преступность деяния: Автореф. дисс.... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Екатеринбург, 1999.

20. Дячук С.І. Юридична природа виконання наказу; кримінально-правова оцінка діяння особи, що віддала чи виконала протиправний наказ. Автореф. дис... канд.. юрид. наук: 12.00.08. - К., 2000.

21. Левин П. Обязательность приказов для государственных служащих // Законность. - 2000. - № 10. - С. 29-33.

22. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Первалова. - 2-е изд. изм. и доп. - М., 2001.

23. Теория государства и права: Учебник / Под ред. А.М. Васильева. - 2-е изд. - М.: Юрид. лит., 1983.

24. Большая Советская энциклопедия (в 30 томах). Изд. 3-е. - М., 1975. - Т. 20. Плата-проб.

25. Шалгунова С.А., Терещенко А.І., Примаченко В.Ф., Людвік В.Д. Навчальний посібник для підготовки до державного іспиту з курсу «Кримінальне право України». – 6-е вид., доп. і перероб. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 284 с.

Дуйловский А. В., Шалгунова С. А. Уголовно-правовые признаки выполнения приказа или распоряжения. Проанализированы взгляды отечественных и зарубежных исследователей на выполнение приказа или распоряжения как обстоятельства, исключяющего преступность деяния, его уголовно-правовые признаки и их содержание.

Ключевые слова: *выполнение приказа или распоряжения, приказ, распоряжение, командир, начальник, признаки выполнения приказа или распоряжения.*

Duylovskyy O. V., Shalgunova S. A. Criminal-legal signs of execution of order or direction. The authors have examined opinions of home and foreign researchers to execution of order or direction as a circumstance, exclusive criminality of act, his signs of criminal law and their content. In activity of servicemen of internal troops of MIA of Ukraine a value of this act of criminal law is especially important. And it is constrained, first of all, with the necessity of observance of citizens rights, freedoms and legal interests assured by the Constitution of Ukraine, at an official duty and military service performance. From one side, a serviceman, carrying out the duties of military service, is under an obligation to execute all orders and direction of higher chiefs and commanders, and from other - to provide the protection of citizens rights, freedoms and legal interests. In a home criminal statute execution of order or direction is a legitimate act. Its obligatory signs are: a 1) certain requirement - to execute some actions or not execute them during the course of duty; 2) this requirement comes from a competent authority or public servant; 3) this requirement of chief to the inferior; 4) these requirements follow from the relations of subordination and deference to rank between persons and authorities; 5) requirements are carried imperious character and

provided with a certain legal force; 6) registration of these requirements takes place on the set form and they give oneself up by a chief within the limits of his competence (orally, in the written form, by phone, to the teletype etc.); 7) such requirement has certain a law, charter, by another rules order of their producing.

Signs that allow to differentiate criminally-punishable execution (non-fulfillment) of order or direction from the breach of discipline or violation of another norms servicemen during passing of military service, then these questions require independent sound research.

Keywords: *execution of order or direction, order, direction, commander, chief, signs of order or direction.*

Надійшла до редакції 30.05.2013

Скитенко Л. О.

здобувач

*(Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара)*

УДК 343.915

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ПРИРОДИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

Здійснено аналіз криміногенних детермінант агресивної злочинності неповнолітніх, визначено і охарактеризовано її основні ознаки, поняття «агресивності» і «агресії», їх видів та особливостей впливу на формування особи неповнолітнього, що вчинив злочин.

Ключові слова: *кримінологія; злочинність неповнолітніх; агресивність, агресія; девіантна поведінка; профілактика злочинності.*

Постановка проблеми. Проблема злочинності неповнолітніх завжди була й сьогодні залишається однією з найзлободенніших і соціально гострих.

Аналіз стану злочинності неповнолітніх упродовж 2000–2010 років свідчить про наявну тенденцію до поступової її стабілізації, навіть зниження. Кількість зареєстрованих злочинів, вчинених неповнолітніми або за їх участю, характеризується так: 2000 рік – 37,2 тис., 2001 рік – 36,2 тис., 2002 рік – 322,3 тис., 2003 рік – 33,4 тис., 2004 рік – 30,9 тис., 2005 рік. – 26,4 тис., 2006 рік – 19,8 тис., 2007 рік – 18,9 тис., 2008 рік – 15,8 тис., 2009 рік – 15,4 тис., 2010 рік – 17,3 тис. [1].

Це дає привід правоохоронним органам для послаблення профілактичної роботи. Проте таке помилкове ставлення до проблеми є наслідком несистемного аналізу злочинності та її факторів. При цьому досвід вищенаведених історичних періодів засвідчує, що одним з оціночних чинників стану злочинності є кількість населення, у даному випадку – дитячого.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Втім проблема злочинності неповнолітніх постійно привертає до себе особливу увагу вчених і практиків. Думки з цього приводу були популярні: як з погляду розуміння того, що ж таке злочинність і особи, які скоїли злочини, так і з погляду того, як з нею боротися, якими шляхами, мето-